

Táncház, Kaláka és mi

A Babeş–Bolyai Egyetem bölcsészeti karának magyar nyelv és irodalom tanszéke az 1978–79-es tanévben sajtóelméleti és gyakorlati előadást, illetve szemináriumot indított. Ezeket a fakultatív órákat a harmadévesek közül hét hallgató látogatta: Beke Mihály András, Jakabos Enikő, Juhász András, Lengyel Ferenc, Reinitz Mária, Székely János, Szócs Katalin. Hozzájuk csatlakozott Kostyák Alpár, a kolozsvári zenekonzervatórium II. éves diákja. Az ő témaötleme alapján készült első közös összeállításuk.

A szeminárium irányítója Cs. Gyimesi Éva, egyetemi adjunktus⁴⁹

Úgy ég a tűz, ha tesznek rá⁵⁰

Egyszerű és szerény jegyzet indította útjára a Román Televízió Magyar Nyelvű Adásának műsorát, a Kalákát. Szervező-szerkesztői, Simonffy Katalin és Csáky Zoltán már műsort hirdető kis felhívásukban (Kapcsoljuk be a tévét! A Hét, 1977. 46.) állandó munkatervüként fogalmazták-hirdették meg a célokat: „Az első és minden ezután Kaláka-összejövétel lehetőségét és keretet óhajt szolgáltatni a népi hagyományok ma is élő értékei szerves beépülésére a ma fiataljának mindennapi életébe...”

A néhány soros ajánlás több vonatkozásban is határozott állásfoglalást fejezett ki. Az összejövetelek is kettős jellegűek: egyrészt közönség előtt zajlanak le, előadásnak minősülnek, másrészt helyszíni tévéfelvételek is, azaz meghatározott műsor keretbe illeszkednek, viszonylag zárt szerkezettel kellene rendelkezniük, hogy egységük a képernyő nézői előtt is nyilvánvalóvá legyen. A szerkesztők azonban, tekintve, hogy „a népi hagyományok ma is élő értékei” képezik a műsorszervező erőt, hamisítatlan, hiteles dokumentumokra, a népi kultúra életteli, színpad számára át nem dolgozott elemeire támaszkodtak munkájuk során, ami a jzettel ellentétes irányban módosította műsorukat, és nyitottságot vont maga után. Ez a nyitottság jelenti a hagyományok, a tárgyi vagy szellemi értékek lehetőleg természetes közegben és megnyilatko-

49 A Művelődésben közölt összeállításához kapcsolódó interjúkat (lásd Művelődés, 1979/8. 8–10.), valamint a *Március 26-án, tévéadás közben és után* című beszámolót (lásd Művelődés, 1979/8. 14.) a jelen kötet nem tartalmazza, mivel ezek kizárólag csak a Kaláka tévéadásáról szóló véleményeket (Gazda Klára, Reiff István és Sylvester Lajos), majd az adás vistai, kalotaszentkirályi és mérai fogadtatásáról szólnak.

50 Az összeállítás nyitószövege jól tükrözi, ahogyan a korabeli sajtónyilvánosság felértékelte a városi táncházakkal szemben a Kaláka közművelődési fontosságát, közösségformáló szerepét.

zásban való bemutatását, ezt a kultúrát még ismerő, idősebb nemzedék bevonását a műsorba.

A ma fiataljainak mint a Kaláka címzettjeinek említése szintén állásfoglalás a szerkesztők részéről. A régi hagyományok lehetséges továbbadói mindenképpen az említett idősebb nemzedék tagjai, akik pedig ezt az örökséget átveszik, azok a fiatalok: a személyiségük kibontakozásának világ-, nép- és énszemléletük kialakulásának éveit élő tizen- és huszonevesek. A két szélső korosztály bevonásával a Kalákának olyan szereplő tábora alakult ki, amely fokozatosan közösséggé szerveződött, s a folyamatot továbbították azok körébe is, akik a műsorokban nem vettek részt tevékenyen. Az aktív szereplők lakhely szerinti nagyarányú területi szóródása következtében ez a szellemi kapcsolathálózat egyre gazdagabbá, kiterjedtebbé vált.

Közösségbe vonzó szerepe (illetve hatása) mellett a Kaláka kitűzött feladata a műsor segítségével gyakorlatban megválaszolni a kérdést: hogyan illeszthető be a felgyorsult idő emberének szokásrendszerébe a népi kultúra e része, a népdal és tánc együttese? Hogyan valósítható ez meg úgy, hogy ne legyen mesterkéltné, ne csak ideig-óráig éljen, ne merüljön ki formaságokban-külsőségekben, hogy divattá alakulva majd eltűnjön?

Már az első, a kolozsvári Kalákát méltató írás szerzője is eléggé feltételes, kérdező formában körvonalazta a leendő sorozat célkitűzéseit, de cikkét az első siker jgyében és ihletésében a bizakodás hangjaival zárta: „Mindenekelőtt arra kell figyelniük, amire a Kaláka választ keres: van-e helye, s ha igen, milyen hely illeti meg a jelenkor gépi s jórészt művi környezetében élő ember világában népi kultúránk értékeit, múzeumi szalag- vagy filmtárakba valók-e, vagy beilleszthetőek a társadalmi, társasági élet mozzanatai közé, megférnek mai szokásvilágunk rendjében? Magyarán: mihez kezdjük azzal, amihez annyira ragaszkodunk?” (Forró László: Kaláka. Utunk, 1977. 47.)

A Televízió kezdeményezett, megmutatott egy utat: lehetőséget és keretet teremtett ahhoz, hogy a különböző helységekből, tájegységekből lakók kölcsönösen megismerjék a helyi hagyományokat. A fiataloknak szánt adások ezt a hagyományréteget úgy mentik át a mába, hogy felvételeken rögzítik, egyben pedig lehetővé teszik az ilyen érdeklődésű közönség viszonylagos állandósulását, ekképpen közönségből közösséggé való átminősülését.

Népzene és néptánc vállalt összekapcsolása, terjesztésük-tanításuk meghirdetése sem tekinthető egyébnek, mint merész és egyértelmű kiállásnak a népdal, illetve a műdal értékének vitájában. Fellépés ez a népdal mellett, melynek jelentéskörét gazdagítja, funkcióját teljesebbé teszi társítása a néptáncal. (Egymással összekapcsolva bármely kultúra elemei többet mondanak, mint elszigeteltségükben; egymásra vonatkozásukban teljesebb egészként épülhetnek be egy kor életvitelébe.)

A Kaláka és a táncházak részben közös célkitűzése – melynek lényeges eleme a táncoktatás – felveti rokoníthatóságuk kérdését, azt, hogy miként hatnak egymásra, milyen a két „mozgalom” közötti viszonyhálózat. A műsor-ciklusról írt véleményekben, reflexiókban többször is felvetették annak lehetőségét, hogy ahol, amelyik hely-

ségben megjelenik a tévéstáb, nyomában mindenütt születhet táncház mint új szórakozási s egyúttal nevelési intézmény a fiatalság számára. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a táncházak csupán a Kaláka hatására jöhetnének létre, hiszen működtek már korábban is.

A két „mozgalmat” valóban számtalan vonás köti-közelíti egymáshoz, s személy szerint azoknak a fiataloknak a kis csoportja, akik mindkettőben részt és munkát vállalnak, akik saját tapasztalataik, gyűjtéseik során fedezték fel maguknak a népi kultúránkat, annak értékeit, mint például a Korunk mellett működő néprajzi-etno-szociológiai kör tagjai. Munkájuk, amely példamutató, szerencsésen párosulhatott a szórakozással, játékkal, énekkel, tánccal. S mert népdal és néptánc közösséget feltételező hagyományelemek, így a táncház és Kaláka már tartalmából adódóan közösségalkító szerepet tölt be.

Mennyiben segítették, gazdagították egymást? Milyen irányban hatott egyik a másikra? – Olyan kérdések ezek, amelyekre a részvevők tudnának a leginkább válaszolni. A táncitanítás állandó jelleggel a táncházak gyakorlatában valósul meg, így a Kaláka-összejöveteleknek tere szabadul fel újabb táncok bemutatására a képernyőn. Ezek tanításával és tanulásával kapcsolatban idővel határozott igények jelentkeztek, s az elvárások kielégítését méltatták is a tévé nézői.

Talán a kölcsönhatás miatt is, újabb elemek jelentek meg a Kalákában, tematikai gazdagodásának lehettünk tanúi. Szerves részei a műsornak a különböző népi játékok, a csíkszeredai s a tordai adások pedig a megújulásra képes Kaláka tanúbizonyosságai. A csíkszeredai összejövetelekre meghívott csángók (Déva mellől, Brassó környékéről, valamint Moldvából) szín pompás, gazdag, kötetlen előadása természetesnek hatott, s mert a táncosok többsége az öregebbekhez tartozott, úgy is említették, mint az öregek Kalákáját, amelyből elmaradtak az addig szokásos vetélkedők. Tordán a három iskola meghívott diákjai között lezajló szokásos versengés mutatvánnyá alakult át, a diákok a különböző vásározási szokásokkal, eltűnőben levő népi értékekkel ismertették meg a nézőket. E változások mellett azonban egy, a sorozat megvalósulása közben született gondolat kristályosodott ki, vált egyre nyilvánvalóbbá: a közműveltségbe építhető népi kultúrát néprajzi egységek, területi megoszlás alapján térképezik fel s mutatják be a szszerkesztők. – „Egy érdekes néprajzi szintézis körvonalazódik szemünk előtt, adásról adásra.”

Az állandóan megújuló, változó, kivételes közkeveltségnek örvendő Kaláka elért eredményeinek számbavétele egyelőre csak közvetett úton, véleménykutatás formájában mérhető le, de eddigi, szinte kétéves tevékenysége során bebizonyosodott, hogy egyrészt népi kultúránk értékeinek ismertetésében, közösségivé alakításában tett olyan szolgálatot, amely később már pótolhatatlan lenne, másrészt pedig a hazai magyar adások tízéves múltjában ez az a műsor, amelynek hatása nem csupán pillanatnyi, mára korlátozódó, hanem jövőnk távlataira is ablakot nyit.

(Művelődés, 1979/8. 8–10.)

Tánc házi kérdezz-felelek

Azért jöttünk-e a világra, hogy közösséget teremtsünk benne? Például a népi hagyomány hullámhosszán? Mert mi mást szolgálna a tánc ház is – épp az adott hagyományos táncok ébrenlétre szításával – ha nem egy közösség kiépülését?

Ma már fogalom Kolozsvár és környéke fiataljai számára a csütörtök és péntek este – a tánc ház szinonimája. De pillanatfelvételeink nemcsak itt készültek, hanem a sepsiszentgyörgyi és a marosvásárhelyi tánc házban is.

– Jársz-e diszkóba?

– Jártam, mielőtt ide kerültem. Itt jobban szeretem, mert a tánc ház nem olyan, hogy kimegy a divatból, és aztán senkinek sem kell. Ez mindig kelleni fog. (Középiskolás)

– A diszkó kényszermegoldás, itt azonban a táncnak olyan gátlásbontó ereje van, amit máshol soha nem éreztem. Valahogy könnyebben mozogok, a harmonikusabb, tisztább mozgásforma megnyugtat. (Egyetemi hallgató)

– Mit szólnak ahhoz a szüleid, hogy tánc házba jársz?

– Örvendenek. Mikor diszkóba mentem, nem szívesen engedtek el. Egyszer elhoztam őket ide. Tetszett nekik, ők nem ismerik ezeket az ősi táncokat. (Középiskolás)

– Zoli bácsinak (Kallós Zoltán – a szerk.) köszönhető az egész. Ő járt ki hozzánk is, ő magyarázta, hogy mekkora érték a táncunk, viseleltünk. Megtanultunk újra büszkének lenni arra, amit szégyelltünk s elfelejteni igyekeztünk. Ő tanította a tánc csoportokat is, ő hívta a szíkieket a tánc házba. Most mindenfelől jönnek ide táncot tanulni. (Ingázó munkás Székről)

– Itt tartalmasan lehet szórakozni. Sok helyről verődünk össze, és így egymás problémáit is megismerhetjük. (Egyetemi hallgató)

– Miért mennék máshová? Itt egészen más minden, itt mintha mindenki mindenkinek barátja lenne. Munkás vagy, diák vagy, mindegy, csak táncolni szeress és tudj. (Ingázó munkás)

– Felsőboldogfalvi vagyok. Otthon nem jártam táncolni.

– Miért jársz ide?

– Valami olyat csinállok, ami megmarad. Amit itt tanulunk, tovább tudjuk adni. Szóval ráébredtünk arra, hogy van még mit megmenteni, megőrizni. És aztán itt minden bajomat elfelejtem. Aki nem volt itt, az nem is tudja, mi a tánc ház. Az utcán a tánc házások köszönnek egymásnak. (Egyetemi hallgató)

– Sokat hallottam barátaimtól a tánc házról, s körülbelül 4 hónapja, hogy kíváncsiságból én is eljöttem. Azóta minden pénteken ingázom Kolozsvárra Váraljáról, ahol óvónő vagyok. Meg akarok tanulni minden lépést. A távolság sem akadályozhat meg. Meg kell ismernem a fiúk lépéseit is, hogy betaníthassak párokat. Esetleg. Mert egyelőre ott, ahol tanítok, nem sok kilátás van erre. Nem érdekli a kollégákat az ilyesmi, nincs, aki mellém álljon. Ha elkerülök... (Óvónő)

– Van egy belső kényszere az embernek, hogy megismerje a régit, így a népművészetet is. Ehhez pedig arra van szükség, hogy benne éljünk. Megismerni a népművészetet és átszűrni saját világunkon. (Középiskolás)

– Szeretem ezeket a táncokat, úgy megszoktam, hogy a tánc házé minden csütörtök és péntek estém, mint ahogy megszokja az ember, hogy lélegeznie kell. Vagy kétszázad magammal ingázom. Négyen járunk ide. A többiek? A tévé előtt ülnek, s ennyi elég nekik. Egyszer eljött velem egyik kollégám, de azt mondta, hogy nem magyar tánc ez már, s többet nem jött. (Mérai ingázó munkás)

– Mivel magyarázod, hogy csak mostanában keletkeztek a tánc házak, és a fiatalság érdeklődését annyira megnyerték?

– Szükség van a tánc házra mint olyan lehetőségre, ahol egy közösség verődik össze. Itt nem érzi egyedül magát az ember. Én falun éltem sokáig, és a tánc ház valamit pótol az otthonból. (Középiskolás)

– Amit itt táncolnak, az nem igazi. Nem így van az akasztós. Azt már csak a nagyon öregek ismerik. Anyám is tudja. Szégyellem megkérni, hogy tanítson meg. S ha nem tudom, inkább nem is járom. (Ingázó munkás)

– Hát már hogyne járnék ide, mikor a Kalákában is állandóan táncolok. Csak az a baj, hogy kevesen vagyunk ott, négy pár. Nagyon szeretek táncolni, s szerencsére, most már van hol. (Ingázó munkás)

– Többször támadt olyan ötletem, hogy elinduljak falura gyűjteni. Hiányzik az életünkből valami eredetiség, és az hajtott ide, hogy itt megtalálom. Hallottam barátaimtól, hogy itt van tánc ház, eljöttem, többé nem hagytam el. (Középiskolás)

– Most jöttem először ide. Diszkóba menni csak úgy érdemes, ha vagy valakivel. Itt mintha otthon lennék, a lányokat is le lehet kérni, meg egészen más ez a tánc. A diszkóban mindenki tud táncolni, de itt... Ide már művészet kell. (Munkás)

– Alkotó hatással van ránk. Amit a tánc háztól kapunk, maradandó értékévé válik bennünk. Ezért nem lehet ez csak divat, úgy érzem. (Középiskolás)

– Hát eljöttem, egy kicsit haza... (Ingázó munkás)

[...]

(Művelődés, 1979/8. 11.)

Folkloristáink kapcsolata a Kalákával, tánc házzal

A kérdezettek: Szenik Ilona, Faragó József, Kallós Zoltán, Almási István

Figyelemmel követi-e a televízió magyar szerkesztőségének Kaláka műsorait és a tánc házak tevékenységét?

Szenik Ilona: Egyetlen Kalákát láttam, tánc házban pedig nem jártam, úgy-hogy csak elvileg szólhatok hozzá. Amit csinálnak a fiatalok a tánc házban – a még

elő, régi stílusú népzene és tánc továbbéltetése –, az eddigi próbálkozások közül a legéletképesebbnek bizonyul, és a legjobban közelíti meg az eredeti népköltészeti alkotást. Hogy az iskolában a tanulók milyen mértékben fogadják be és lesz szerves része a zenei anyanyelvünknek a népdal, az a tanár hozzáállásától függ, no meg attól – s ez érvényes a művészetek bármelyik ágazatára –, hogy meg tudja-e teremteni a tanár azt a hangulatot, amelyben a diák a legkevésbé érzi, hogy kötelező tantárgyat tanul. A táncházban viszont felszabadult a hangulat. Oda önkéntesen mennek el a fiatalok; érzelmi síkon ragadja meg őket a népzene és néptánc. Ez olyan szórakozási forma, melyben fel tudnak oldódni mindazok, akik vonzódnak iránta.

Kallós Zoltán: Eleinte csak nézőként követtem a műsort. Ami a táncházakat illeti, a Kolozsváron működőben mindig ott vagyok, a többit is gyakran látogatom.

Almási István: Különösképpen a Kalákát követem figyelemmel. Eddig nem vettem részt egyetlen műsor megszervezésében sem, de a képernyőn végignéztem a besztercei, csíkszeredai, tordai és kalotaszegi Kalákákat, Kolozsváron néhány táncházban is voltam: egyszer szó volt arról, hogy rövid, ismertető jellegű előadást tartsak a Vasas klubban működő táncházban, de ez elmaradt, úgyhogy csak szemlélőként vettem részt ebben a tevékenységben.

Faragó József: Szándékom szerint rendszeresen figyelem ezt a műsort, de sűrű munkák, utazások, családi kötelezettségek stb. miatt némi kihagyással.

Milyen kapcsolatot lát a Kaláka és a táncház között?

Szenik Ilona: Mindkettőnek célkitűzése a népművészet művelése és terjesztése; a táncházban a népzene és tánc tanítása van előtérben, a Kaláka, bővebb keret lévén, a népművészet több ágazatának bemutatására ad lehetőséget.

Kallós Zoltán: Habár két külön síkon halad a tevékenységük, a kapcsolat mégis létezik a közös célban: jellegükből adódó sajátos formákban tudatosítják a hagyományaink iránti érdeklődés szükségességét.

Almási István: A táncház és a Kaláka a hagyományos népi műveltséget igyekszik megismertetni a fiatalsággal, a nagyközönséggel, és próbálja átmenteni a jövő számára a „divatból” kimenőfélben levő táncokat (és a vele együttjáró tánczenét) és más hagyományokat.

Faragó József: Mindkettő egy-egy lehetséges kísérlete vagy módja annak, hogy néphagyományainkat egykori folklórszintjükről mai művelődésünk szintjére emeljük, hogy a parasztság néhai kizárólagos tulajdonából összemzetiségi kultúránk birtokába vegyük. Módszereik és célkitűzéseik lényegében azonosak, ugyanaz az ifjúság teremtette meg, tartja fenn és fejleszti tovább mindkettőt, szerepük azonban különbözik: a Kaláka a képernyőn át egész nemzetiségünknek szól, ezért több benne az alkalmiság, a mutatóváltó és oktató jelleg; a táncház résztvevőieért van, több benne a folytonosság és az önévelés. Bonyolultabb a hivatása, mint a hagyományörzés. A fentiekhez még tegyem hozzá: embernevelő időtöltés és szórakozás; a városi és falusi, munkás, paraszt és értelmiségi fiatalság közeledése; a társadalmi, közösségi lét és sors ízelelése, illetőleg vállalása; a nemzetiségi önismeret és öntudat ápolása, elmélyítése.

Kikérték-e véleményét vagy segítségét?

Szenik Ilona: A tánc házzeneszek többnyire tanítványaim, úgyhogy tartjuk a kapcsolatot. A kalákások kezdetben kérték a segítségemet, habár elvbene voltam, akkori egészségi állapotom nem tette lehetővé az együttműködést.

Kallós Zoltán: A kalotaszegi Kaláka egyik szaktanácsadója voltam. Az addigi műsorok filmezésén, mint már említettem, nézőként vettem részt. A tánc házzeneszeket lehetőségemhez mérten segítem; gyűjteni viszem őket, régi gyűjtéseim anyagából a felhasználható dallamokat rendelkezésükre bocsátottam. Támogatást kaptak és kapnak tőlem.

Almási István: A most készülő szilágysági Kalákának egyik szaktanácsadója leszek. Eddigi műsorok előkészítésében – a tordain kívül – nem kérték ki a véleményem. Erre az aranyosszéki gyűjtéséből kiválasztott legjobb dallamokat javasoltam.

Faragó József: Olyan komoly formában sohasem, hogy komolyan válaszolhattam volna. Ez sokkal bonyolultabb ügy, minthogy igennel vagy nemmel lehetne elintézni.

Hogyan javulhatna a Kaláka együttműködése a folkloristákkal?

Szenik Ilona: A Kalákából elmaradhatatlan a folklorista. A szakmai melléfogások elkerülése érdekében – az anyaggyűjtéstől kezdve, a filmezés alatt és a stúdióvágással bezárólag –, tanácsait követni kell.

Kallós Zoltán: Jobb együttműködésre és a szaktanácsok szigorú betartására van szükség. Nagyon fontosnak tartom azt, hogy a szakemberek közös gyűjtőútra induljanak a fiatalokkal. Oktatási rendszerünkben hiányzik a folkloristaképzés; az utánpótlást csak úgy lehet biztosítani, ha tudásunkat, tapasztalatainkat – személyenként adjuk át a következő generációnak. Erre jó alkalom és lehetőség a Kalákát előkészítő gyűjtés.

Almási István: Minden Kalákán volt jelen folklorista. Szerintem még több szakember véleményét kell kikérni, és főleg azokat, akik az adott tájegységben többet gyűjtöttek. És ezen kívül az adás minden szerkesztője, szervezője kellőképpen készüljön fel, legyen a filmezendő tájegység néprajzi anyagának ismerője.

Faragó József: Legjobb lesz *Folkloröntudat* című tanulmányom (1978) záradékát idéznem: „...A folklor népszerűsítésének, éltetésének, továbbfejlesztésének, alkalmazásának és nemzetiségi művelődésünkbe való beépítésének egyedüli szilárd alapja *előzetes* összegyűjtése, feltárása, tanulmányozása és megismerése. Előbb a tudomány, azután a lelkesedés: előbb a tanulás, azután az alkotás. A halhatatlan értékeknek kijáró alázattal, tisztelettel és szeretettel.”⁵¹ Egyetlen példa a sok közül: szinte hihetetlen, hogy a kalotaszegi Kalákában a népviseletet egy – különben igen kiváló és általam nagyra becsült – harmadéves háromszéki (!) magyar szakos egyetemi hallgató mutatja be a tévénezők százezreinek, miközben a romániai magyar népviseletek legkiválóbb szakértője, a kalotaszegi népviseletmonográfia egyik szerzője ott ül a nézőközönség soraiban és ujjnyújtásra kap szót. Vajon mire jók a szakemberek? Vajon miért és mire nevelte társadalmunk őket?

51 Lásd Faragó József: *Folkloröntudat*. In: *Művelődés*, 1978/9. 17.

Mit javasol közelebről?

Szenik Ilona: Előnyben kellene részesíteni az énekelt táncdallamokat. Erre azért van szükség, mert tisztább formában maradtak meg, mint a hangszeres dallamok. Ennek az a magyarázata, hogy az előbbit falusi énekesek őrizték meg, míg az utóbbit az úgynevezett népzeneészek. Nagyobb hangsúlyt kellene fektetni az ízlésnevelésre. Többet kellene beszélni a tárgyi és szellemi hagyományaink belső funkciójáról, kerülve a didakticizmust. A közönségbevonás legyen állandó gond; ha csak egy közös éneklés erejéig is, de kapcsolódjon be mindenki. Javasolom a legújbb generáció, az „aprók táncházának” beindítását. A 18 éven aluliak az iskola belső szabályához kell hogy igazodjanak, úgyhogy valamilyen formában az iskolákban is kellene táncházat létesíteni.

Kallós Zoltán: Fokozódjék a Kalákában a táncoktatás. Nagyon sokat segít az indulófélben levő vagy tervbe vett táncházak táncoktatói számára az, hogy a képernyőn gyors, bevált tanítási módszert láthatnak. Ki kellene használni a tévényilvánosság adta alkalmat, és konkrétan fel kell hívni a falusiak figyelmét a tárgyi és szellemi hagyományok értékére. Erre a kolozsvári táncházba járó vistai⁵² fiatalok esete jó példa: előkotorták a ládák mélyéről a régi ruhákat, sőt, újat is készítenek a régi motívumokat felhasználva. A Kalákában arra kell törekedni, hogy hiteles anyag kerüljön a képernyőre.

Almási István: Többet kellene filmezni, hogy legyen miből válogatni. Nagyon jónak találom a kihalófélben levő mesterségek, szerszámok bemutatását. Mint nézőt zavar, hogy előzetes felkészületlenség miatt a filmezéskor „hozzák össze” a műsort. Hogy például tornateremben készül a felvétel és nem csűrben. Ha már nem lehet a tévé ennyire spontán, akkor ismerjék legalább a résztvevők az egymás után következő sorrendjét, s ne kapkodjanak összevissza. A régiesen táncoló öregeket nem szabad túl sokat táncoltatni. Csak addig járattassák velük, amíg a fáradtság jelei meg nem jelennek arcukon, mozgásukban. Ahhoz, hogy a széles közönség megszeresse a Kalákát, vonzóbbá kell tenni. Szép emberpéldányokat kell szerepeltetni. Ez főleg az énekesekre vonatkozik, akiknek többnyire az arcukat mutatják. Mellőzni kellene az olcsó tévés szellemeskedéseket. Az igaz művészetet valamilyen formában mindenki megérti, tehát erre kell törekedni.

Faragó József: A Kaláka nem tudományos adás, ám a fentiek értelmében, bár megkésve, de elodázhatatlanul szükség van szilárd néprajztudományi alapjainak megeremtésére. Ezt a feladatot a tévé magyar szerkesztősége nem tudja és nem is akarja egymagában megoldani. Ha nem tudja és nem is akarja, akkor a teendő kézenfekvő: aknázzon ki minden erőforrást, és mozgósítson minden hozzáértőt a Kaláka minőségének és nevelő hatásának növelésére. Ezt a megoldást egész nemzetiségünk joggal elvárja, hisz végül is a Kaláka nem a tévések meg a néprajzosok belső ügye, hanem a nézőkért van és nekik szól.

(Művelődés, 1979/8. 15–16.)

52 Ez is valószínűsíthetően elírás: Kallós Zoltán a mezőségi Visa fiataljairól beszélhetett.

Reflexiók

A kalotaszegi Kaláka-adást követően az a benyomásom, hogy a népviselet jelrendszerét hordozó tárgyi kellék kezd eluralkodni az embereken. A vistai téesz⁵³ elnökének, András Istvánnak adok igazat, aki a vándormikrofon teremtette lehetőséget kihasználva szóvá tette, hogy a tájegység minden falva más-más helyi jellegzetességekkel rendelkezik táncban, éneklésben, viseletben, szokásokban. E másságnak kijáró megbecsülést és tiszteletet hiányolta a vistai elnök, amikor a szervezés elégtelenségéről beszélt.

Részemről hiányolom a műsorban részt vevő emberek egyéniségének kellő megbecsülését, akik nemcsak tárgyakkal, viselettel jelentek meg, hanem egy közösséget képviseltek. Mert az énekelni, táncolni induló, a kifejezett tartalommal teljesen azonosuló emberek, éppúgy, mint farmernadrágos fiataljaink, akik a vidékről városba kerültek, képesek belefeledkezni táncfiguráikba, énekeikbe, abba a valósággrészletbe, amit szereplőkként képviselniük kell. Ez a közeg biztonságérzetet kölcsönöz nekik; magabiztosságukat a felvétel helyszínén megrendíteni nem lenne szabad. Nem azt szeretném felróni, hogy a szerepeltetett pantomimesek a felvétel és az adás műsoridejének jó részét kisajátították és a műsor egységét „szétrobbantották”. A bemutatott Kaláka-paródiára gondolok, amely inkább a kolozsvári táncházba járó fiatalok paródiájának tűnt. A körül ülő beöltözöttek viszont azt olvashatták ki a mozdulatokból, hogy a maszkokat viselő farmeresek ilyeneknek látják őket s táncaikat.

Juhász András

Érvényes hatóereje a táncházmozgalomnak elsődlegesen érzelmi síkon van. Kívülről szemlélni egy elsősorban meggyőződésre-hitre épülő jelenséget, ez föltételezi a racionális szemléletet, rálátást. Márpedig ily módon éppen abból a síkból emelkedünk ki, amelyben a mozgalom hatóereje működik, tehát eltekintünk a jelenség leglényegibb, meghatározó elemétől. Az érzelmi hatóerő síkján maradván viszont elképzelhető-é az érvényes és egyébként valóban szükséges elméleti összegezés?

A fő kérdés talán, hogy – szinte minden paradoxonba torkolló kérdéshez hasonlóan – egy ilyen boncolgatás mennyiben tartozik az alternatívákból csupán a számára tetszetőseket választó nagyon széles nyilvánosság elé? Nyilván tisztelni kell az igazságot, és ezért ki is kell mondani! De vajon mennyire szabad az érzelmi ragaszkodás, a hit kérdéses voltát fölmutatni olyan adottságban, amelyben a hitnek nagyobb szerepe, súlya van, mint az oly nehezen és manipuláltan megközelíthető tudásnak (igazságnak)? – Nem a tudatlanság az alternatíva (ez az örült lehetőség nyilvánvalóan katasztrófába vezet), hiszen az emberi mivoltunktól fosztana meg, és végső soron *megszüntet*. De hitünk megkérdőjelezése sem mindig üdvös.

Vajon nem katasztrófához (azonnalihoz) vezetne az érzelmi elem kikapcsolása helyzet-tudatunkból, lévén, hogy a megtévesztő igazságok útvesztőjében iránymuta-

53 'Termelőszövetkezet'.

toán kikezdhethetlen hit-elem éppen általunk válnék egyáltalán megkérdőjelezhetővé, és ezáltal nyomban megszűntté? Vajon nem katasztrófához (a következő lépésbeni katasztrófához) vezetne a racionális elem kikapcsolása tudatunkból, hiszen azáltal adott-ságunkba zárulunk, és a kedvezőbb helyzetben és tudati fejlődésben lévő Erő fölénk nő, és végül, a következő lépésben, mondjuk úgy: kikapcsol a nagy Vérkeringésből?

Nem a tudatlanság az alternatíva, nem is a pusztá hit; a kérdés az, hogy milyen arányt kell megtalálnunk az egymást föltételező hit és tudás között, amikor az egyik véglet méltó emberi önmagunk megszűntéhez vezethet, a másik véglet pedig az erőtlenség azonnali végztéhez?

Jelen kérdésünk: az elméletileg tudatosított hit gyakorlatilag az első lépés az intézményesülés felé, a következő lépés az ideológiává válás, annak minden bukta-tójával, merevségével, ellenhatásával. Mekkora lehet a kérdőjel?

Azt hiszem, e paradoxális helyzetben és kérdésföltevésben a válasz (paradoxális módon) eleve a hit besorolásába tartozik.

Beke Mihály András

Ha előfeltevésként elfogadjuk, hogy a Kaláka olyan rendszer, mely önma-gát írja, állandó nyitottságra törekszik, jogunkban áll-e elvonatkoztatásig elmelked-ni? S ha igen (és értelmes létünk emellett szól), ez nem vezet-e oda, hogy teljesen elszakadjunk a vizsgált-elemzett rendszertől?

A dilemma (mert a választás két, egymással egyenrangú, ellentétes irányú, egy-mást kizáró válasz elé állít) nem feloldhatatlan, hiszen gondolati távlatból az álta-lános kategóriákkal körülhatárolt rendszer, azaz a Kaláka, és mi, annak időszakos résztvevői – egyazon valósághoz tartozunk. Személyes jelenlétünk, a rendszerbe való „beavatkozásunk”, amely lényegileg érzelmi fogantatású, tulajdonképpen az el-méleti megközelítés ellenpólusa.

A „befogadás” az egyéni pszichikum e két síkja közötti állandó átcsapás eredmé-nye. Sajátos köztes állapotunk – rendszeren belülség és rendszer fölöttség közös határvidékén való elhelyezkedésünk –, ami egyféle meggyőződéssé tisztulhat, érte-lmi és érzelmi hozzáállásunk közötti folytonos átcsapásokból, az általa benne meg-valósuló, állandósítható önkorrekcióból születhet meg. Az önkorrekcióhoz pedig (a különböző részleteket, körülményeket leszámítva) szükségünk van az eddigi, már meglévő érzelmi sík mellé a másakra is, az értelmire.

Lengyel Ferenc

Mozgalomnak tekinthető-e a Kaláka és a táncház? Széles körű visszhangjuk, népszerűségük, egymásbafonódásuk szinte önkéntelenül késztet a párhuzamba ál-lításra.

Egy kezdeményezés (jelen esetben a népi kultúra értékeinek megőrzését és to-vábbvitelét szolgáló) mozgalommá való növekedésének alapvető feltétele a tömeg-alap, a követendő út és célok kellő tisztázása, valamint a szervezeti keret biztosítása.

A Kaláka teremt ugyan egyfajta tömegalapot egyre több ember bevonásával, de cselekvésük folytonosságát nem biztosítja. Azoknak a munkája, akiket a Kaláka vala-

milyen formában megszólaltatott (kevés kivételtől eltekintve), csak a filmezést megelőző hosszabb-rövidebb időre korlátozódik. A Kaláka mint tévéműsor, a kép (látvány) és a hang egybekapcsolásával, olyan eszközökkel rendelkezik hívei megszerzésére, amelyek a tömegkommunikáció más láncszemeinek nem állnak rendelkezésére. E lehetőségek kihasználásával (és a tévé megnövekedett szerepének köszönhetően) tehát a Kaláka olyan kezdeményezés, amely mozgalommá nőheti ki magát, és más, hasonló jellegű adásokkal ösztönzője lehet az olyan próbálkozásoknak, mint például a táncház, amelynek már van (lehet) működési folytonossága. Adottak a lehetőségek, hogy szélesebb körben elterjedjen, biztosítható a kellő szakirányítás és szervezés is annak a célnak az eléréséhez, melyet elindító kitaláltak maguk elé.

A táncház (mint más hasonló jellegű „mozgalmak”) valóban beépülhet szervesen a ma emberének életébe, elsősorban a városi és falusi fiatalokéba, megismertetheti velük népi hagyományaink igazi, romlatlan értékeit. A szervezőkre, irányítókra pedig az a feladat hárul, hogy megtalálják a táncház vonzóná tételeinek, adott esetben megújításának formáit, hogy a táncházba járás ne legyen csak egyszerű szórakozás, mint a többi, azaz ne legyen pusztán divat táncházba járni.

Székely János

Divatjelenséggel van dolgunk? Az utóbbi éveknek a népi kultúra felé fordulására tömegszinten a népi kultúra felszínes kultusza a jellemző. Ez a divatjelenség azonban számos olyan pozitívumot is hordoz magában, melynek kibontakoztatása korunk embereszményének megvalósításához szükségszerű. Nem arról van szó, hogy – Rousseau-t parafrázálva – kiadjuk a „vissza a népihez” jelszót. Lobogó szárú gatyában járni, gémeskútból inni, s úton-útfélen csujogatni anakronikus képtelenség. De szintén nonszensz, hogy a tudományos-technikai forradalom, az információrobbanás kora emberének már nem nyújt, nem nyújthat semmit a népművészet. Egy nép, nemzet fejlődésében a folytonosság csakis úgy biztosítható, hogy az elmúlt korok kultúrájának (tehát a népi kultúrájának is) pozitívumait – az ún. haladó hagyományokat – integráljuk korunk kultúrájába. Ahhoz, hogy egy kultúrának számunkra latens pozitívumai ne maradjanak a potencialitás körében, hanem aktivizálódjanak, s célirányosan hassanak, funkcionalitásában kell megismernünk és elemeznünk az adott kultúrát. Ez messzemenően tudatos tevékenységet feltételez. A népi kultúrához való viszonyulásunkban is alapvető követelmény ez. És kötelességünk is: ahhoz, hogy eljuss az emberi lét paraméterei között adott célhoz, tudnod kell, honnan indulsz és ki vagy.

Reinitz Mária

Valaminek egészen a kezdetén állunk. Mozgalomnak nem nevezhetjük, mert hiányzik egy összpontosító irányítás, és aktív résztvevője csak a fiatalság. Mi indítottuk el, a mi generációnk, részben a néprajzi kutatások hatására, részben pedig helykeresésünk egyik kísérleteként. Folytonosságát az biztosíthatja, akkor válhat széles körben ható tényezővé, ha az első táncházas generáció – itt a mostani egyetemista részvevőkre gondolok – elkerülve az ország különböző részeibe, magával viszi a felfedezés élményét, és most már mint közvetítő, továbbadja, beépíti környezetébe

értékrendszerébe a megfelelő helyre, létünk, együttlétünk egyik motívumaként. És akkor épülhet be a huszadik század végi ember életébe itt és most, és ez továbbélésének elsőrendű feltétele: ha funkcionális tényezővé válik, és törésmentesen rezeg be életritmusunkba, megerősíti lét- és értéktudatunkat.

Szócs Katalin

Egyre bonyolódó és gyorsuló világunkban évszázadok próbáját kiállt, tisztább forrásokig próbálunk visszanyúlni. A népi kultúra megismerése lehetőség számunkra, út teljesebb énkünk felfedezéséhez. Itt mindenki talál a maga számára hasznosíthatót, s ugyanakkor továbbvitelével bekapcsolódhat a mindeddig meg nem szakadt folyamatba, mely kultúránk folytatását biztosítja. E kettőség lehet célja a kezdeti fellobbanásokon túljutó, célt és utakat önmaga számára tisztázó fiatalnak, aki táncházba jár, népdalokat tanul, népviselettel ismerkedik, s ott van a Kalákák nézői vagy szereplői, szervezői között. E friss mozgalom valós értékmérője az idő, a folytatás állandósága, további generációk hasonló lendületű tenniakarása.

Jakabos Enikő

(Művelődés, 1979/8. 17–18.)

Rákossy Emőke és Kallós Zoltán